

Τι πιστεύουν τα παιδιά για τους αλλοδαπούς: Μια έρευνα του Κέντρου Μελέτης της Παιδικής και Εφηβικής Ηλικίας.

Από τον Δρ Σπύρο Σπύρου*

Το Κέντρο Μελέτης της Παιδικής και Εφηβικής Ηλικίας, ένας μη-κυβερνητικός, μη-κερδοσκοπικός οργανισμός που επικεντρώνει τις δραστηριότητες του στην έρευνα για την παιδική ηλικία, έχει πρόσφατα αποπερατώσει μια ποσοτική έρευνα στα Ελληνοκυπριακά δημοτικά σχολεία για την εξοικείωση, τις γνώσεις, τις αντιλήψεις, και τις νοοτροπίες των παιδιών για τους αλλοδαπούς που ζουν στην Κύπρο. Η έρευνα εμπειρείχε αυτο-διαχειριζόμενα ερωτηματολόγια που δόθηκαν σε παιδιά της Ε' και Στ' και συμπληρώθηκαν τους μήνες Μάιο και Ιούνιο του 2004 σε δέκα διαφορετικά δημόσια σχολεία στην Λευκωσία με συνολικό δείγμα 288 παιδιά. Η έρευνα υποστηρίχθηκε από το Δικαιοτικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης, το οποίο χρηματοδοτείται από την USAID και UNDP και εκτελείται από την UNOPS. Σ' αυτό το άρθρο, παρουσιάζουμε μερικά από τα σημαντικότερα ευρήματα της έρευνας σε μια προσπάθεια να δείξουμε τις σκέψεις των παιδιών σ' αυτά τα θέματα και να τονίσουμε τα ευρύτερα κοινωνικά συμπεράσματα της έρευνας.

Η πλειοψηφία των παιδιών (69%) δήλωσε ότι ξέρουν προσωπικά αλλοδαπούς που ζουν στην Κύπρο. Οι πλείστοι από αυτούς τους αλλοδαπούς που τα παιδιά ξέρουν έρχονται από την Ρωσία (30%), την Ελλάδα (26%), το Ηνωμένο Βασίλειο (21%), την Γεωργία (18 %), την Σρι Λάνκα (14 %) και τις Φιλιππίνες (14%). Ένας μικρότερος αλλά σημαντικός αριθμός παιδιών (56%) έχουν συγγενείς που δεν είναι Κύπριοι.

Τι νομίζουν τα παιδιά για τον αριθμό των αλλοδαπών στην Κύπρο; Εβδομήντα-επτά τοις εκατόν (77%) των παιδιών δήλωσαν ότι νομίζουν ότι οι αλλοδαποί που ζουν σήμερα στην Κύπρο είναι πάρα πολλοί. Μόνο το 2% πιστεύει ότι είναι πολλοί λίγοι και μόνο το 6% πιστεύει ότι ο αριθμός των αλλοδαπών που ζουν στην Κύπρο είναι ο πρόπων. Αυτές οι εικόνες εισηγούνται ότι στις σκέψεις των παιδιών η Κύπρος κατακλύστηκε από αλλοδαπούς.

Ομοίως, η συντριπτική πλειοψηφία των παιδιών δήλωσε ότι είτε «μερικοί» (46%) ή «όλοι» (39%) οι αλλοδαποί θα πρέπει να επιστρέψουν στις χώρες τους. Μόνο το 10% των παιδιών δήλωσε ότι κανένας αλλοδαπός δεν θα πρέπει να επιστρέψει πίσω. Το μεγάλο ποσοστό των παιδιών που πιστεύει ότι μερικοί ή όλοι οι αλλοδαποί θα πρέπει να πάνε πίσω στις χώρες τους εισηγείται μια καθαρή αίσθηση μη-ανεκτικότητας έναντι στους αλλοδαπούς ή τουλάχιστον στην ύπαρξη ενός μεγάλο αριθμού αυτών. Τα παιδιά που δηλώνουν ότι όλοι οι αλλοδαποί θα πρέπει να πάνε πίσω στις χώρες τους, την ίδια στιγμή αν και έμμεσα, εκφράζουν μια ισχυρή προτίμηση για εθνική ομοιογένεια.

Όταν διαφορετικές δηλώσεις για τους αλλοδαπούς παρουσιάστηκαν στα παιδιά και ρωτήθηκαν κατά πόσο «συμφωνούν», «διαφωνούν» ή «δεν έχουν γνώμη», τα παιδιά εκδήλωσαν μερικά από τα πιστεύω, φόβους, και ανησυχίες τους για τους αλλοδαπούς. Αυτό που ήρθε στην επιφάνεια από τις απαντήσεις των παιδιών είναι μια αρνητική στάση έναντι στους αλλοδαπούς. Πιο συγκεκριμένα, μια μεγάλη πλειοψηφία των παιδιών διαφώνησαν με την δήλωση «οι αλλοδαποί κάνουν την χώρα μας καλύτερη» ενώ ένας σημαντικά μικρότερος αριθμός συμφώνησε με αυτό (64% έναντι 10%). Ένα όμοιο μοτίβο εκδηλώθηκε με την αντίθετη δήλωση--«οι αλλοδαποί

κάνουν την χώρα μας χειρότερη»--όπου το 47% των παιδιών συμφώνησε και το 30% διαφώνησε. Αυτό εισηγείται ότι κοντά στο μισό του αριθμού των παιδιών βλέπει τους αλλοδαπούς στην Κύπρο ως ένα πρόβλημα. Οπωσδήποτε, το γεγονός ότι ένα στα τρία παιδιά διαφωνεί εισηγείται ότι υπάρχει μια αρκετά μεγάλη ομάδα παιδιών που δεν βλέπουν τους αλλοδαπούς αρνητικά.

Τα μοτίβα που εκδηλώνονται, με πολλές άλλες δηλώσεις που παρουσιάζουν τους αλλοδαπούς αρνητικά, είναι πολύ όμοια. Έτσι, μόνο το 23% των παιδιών πιστεύει ότι «οι αλλοδαποί βοηθούν την οικονομία μας» ενώ σχεδόν μισά από αυτά (49%) διαφωνούν με την δήλωση. Ομοίως, το 42% συμφωνεί ότι «οι αλλοδαποί κάνουν την οικονομία μας χειρότερη» και μόνο το 26% διαφωνούν με αυτή.

Όσον αφορά την απασχόληση των αλλοδαπών στην Κύπρο, φαίνεται ότι ένας σημαντικός αριθμός των παιδιών βλέπει τους αλλοδαπούς ως απειλή (το 45% δηλώνει ότι «οι αλλοδαποί παίρνουν τις δουλειές μας» ενώ μόνον ένας στους τρεις διαφωνεί με την δήλωση). Όμως, την ίδια στιγμή, το 56% των παιδιών συμφωνεί ότι «οι αλλοδαποί κάνουν δουλειές που δεν θέλουμε εμείς να κάνουμε» και μόνο το 18% διαφωνεί με την δήλωση κάτι που εισηγείται ότι περισσότερα από τα μισά παιδιά δεν βλέπουν τους αλλοδαπούς εργάτες ως να ανταγωνίζονται τους ντόπιους εργάτες.

Άλλο ένα ενδιαφέρον εύρημα της έρευνας είναι ότι τα πλείστα παιδιά (59%) βλέπουν τους αλλοδαπούς ως υπεύθυνους για την αύξηση της εγκληματικότητας στην Κύπρο (μόνο 16% διαφωνεί) και ένας μικρότερος αλλά σημαντικός αριθμός (43%) συμφωνεί ότι «οι αλλοδαποί κάνουν τις γειτονιές μας χειρότερες» (30% διαφωνεί με την δήλωση).

Όσον αφορά το θέμα των δικαιωμάτων των αλλοδαπών, ένας μεγάλος αριθμός παιδιών (42%) δηλώνουν ότι «οι αλλοδαποί πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα με τους Κύπριους» αλλά ένας σχεδόν ισότιμος, ψηλός αριθμός (37%) διαφωνεί.

Ένας πολύ μικρός αριθμός των παιδιών (15%) νιώθει ότι «είναι καλό που οι αλλοδαποί ζουν στην χώρα μας» ενώ σχεδόν οι μισοί από αυτούς (47%) δηλώνουν ότι διαφωνούν με την δήλωση. Αυτή η αρνητική αντίδραση έναντι της παρουσίας των αλλοδαπών στην Κύπρο παραλληλίζει τα ευρήματα μας ότι 42% των παιδιών δεν πιστεύει ότι «οι αλλοδαποί μπορούν να μας προσφέρουν καινούργιους τρόπους για να βλέπουμε τα πράγματα» (μόνο το 29% βλέπει την πιθανότητα).

Παρόλο της αρνητικής αντιμετώπισης των αλλοδαπών, είναι αξιοσημείωτο ότι πολλά παιδιά (46%) πιστεύουν ότι «οι Κύπριοι κάνουν διακρίσεις ενάντια στους αλλοδαπούς» ενώ μόνο ένα μικρό ποσοστό (16%) διαφωνεί.

Όταν τα παιδιά ρωτήθηκαν να εκφράσουν αν τους αρέσουν ή δεν τους αρέσουν διάφορες ομάδες αλλοδαπών, εκφράσανε τις προτιμήσεις τους για τις Δυτικές ομάδες παρά για τις Ανατολικές ομάδες. Ένα πολύ όμοιο μοτίβο ήρθε στην επιφάνεια όταν τα παιδιά ρωτήθηκαν να δηλώσουν κατά πόσο διάφορες ομάδες είναι «πολιτισμένες» ή «απολίτιστες», «καθαρές» ή «ακάθαρτες», «εργατικές» ή «τεμπέλικες», «καλές» ή «κακές». Ογδόντα-τέσσερα τοις εκατό (84%) των παιδιών δήλωσαν ότι οι Έλληνες είναι «πολιτισμένοι», 74% δήλωσαν ότι οι Ελληνοκύπριοι και το 69% δήλωσαν ότι οι Βρετανοί είναι «πολιτισμένοι». Στον πάτο τις λίστας ήταν οι Τούρκοι και οι Πακιστανοί με 8% και οι Σρι Λανκέζοι με 14%.

Σε μια προσπάθεια να καταλάβουμε πως σκέφτονται τα παιδιά για τους «άλλους» τα ρωτήσαμε να μας πουν σε ποιο βαθμό είναι εύκολο να τους αρέσει κάποιος/α ως άτομο ανεξαρτήτως καταγωγής. Πενήντα-πέντε τοις εκατό (55%) δήλωσαν ότι «δεν το βρίσκουν εύκολο» να τους αρέσει ενώ 35% δήλωσαν ότι «το βρίσκουν εύκολο» να τους αρέσει. Το πολύ ψηλό ποσοστό των παιδιών που δεν το βρίσκουν εύκολο να τους αρέσει κάποιος/α ως άτομο ανεξαρτήτως από που κατάγεται υπονοεί ότι η εθνικότητα και η κουλτούρα παίζουν σημαντικό ρόλο στο πως τα παιδιά εκτιμούν τους «άλλους». Ένα μέλος μιας εθνικής ή πολιτισμικής ομάδας η οποία είναι αρνητική στις φαντασίες των παιδιών αυτόματα θα εκτιμηθεί ως αρνητικό. Την ίδια στιγμή, το 35% των παιδιών που το βρίσκουν εύκολο να τους αρέσει υποδεικνύει την διαφορετικότητα η οποία υπάρχει ανάμεσα στα παιδιά όταν πρέπει να εκτιμήσουν τους «άλλους» και η οποία διαφορετικότητα επικεντρώνεται σε μια πιο κριτική εκτίμηση των ατόμων ανεξαρτήτως των εθνικών ή πολιτισμικών τους υπόβαθρων.

Είναι αποδεκτό για τα παιδιά να κρίνουν όλα τα άτομα σε μια ομάδα με τον ίδιο τρόπο; Είκοσι-ένα τοις εκατό (21%) δήλωσαν «πολύ αποδεκτό» και 41% δήλωσαν «αποδεκτό» ενώ μόνο το 28% δήλωσε ότι το θεωρούν ως μη «αποδεκτό». Το εύρημα αυτό εισηγείται ότι για την πλειοψηφία των παιδιών (62%) η ταυτότητα της ομάδας είναι περισσότερο σημαντική για το άτομο από τα χαρακτηριστικά του ίδιου του ατόμου. Έμμεσα, αυτό εξηγεί γιατί τα στερεότυπα χρησιμοποιούνται συχνά και δεν θεωρούνται σαν πρόβλημα όταν εκτιμούνται οι «άλλοι».

Όταν ρωτήσαμε τα παιδιά να δηλώσουν τις τρεις πρώτες λέξεις που τους έρχονταν στο μυαλό όταν ακούν εθνικές ταμπέλες, οι συσχετισμοί που έκαναν αποκαλύπτουν τις αντιλήψεις και νοοτροπίες τους προς διάφορες ομάδες. Εδώ, επικεντρωνόμαστε σε τέσσερις ομάδες που είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρων στην κατανόηση μας για τις σχέσεις μεταξύ Ελληνοκυπρίων και αλλοδαπών: Σρι Λανκέζες, Φιλιπινέζες, Ρωσίδες και Ρουμάνες. Για τις Σρι Λανκέζες, τα παιδιά ανέφεραν λέξεις επικεντρωμένες πρωτίστως στο χρώμα τους. Η λέξη «μαύρη» ήταν στη κορυφή της λίστας που αναφέρθηκε με 46% των παιδιών, αν και ένας αριθμός των παιδιών ανέφερε τις λέξεις «σκούρο χρώμα» (5%) και «νέγρα» (3%). Επίσης, πολλά παιδιά ανέφεραν λέξεις που σχετίζονταν με την εργασιακή ιδιότητα των Σρι Λανκέζων στην Κύπρο: οικιακή βοηθός (37%), καθαρίστρια (18%), υπηρέτρια (8%), σκλάβο (5%), και βοηθός (2%). Αυτό που είναι ενδιαφέρον είναι ότι το μοτίβο που προέκυψε για τις Φιλιπινέζες είναι κατά πολύ όμοιο με αυτό των Σρι Λανκέζων. Στην κορυφή της λίστας ήταν λέξεις και φράσεις που επικεντρώνονταν στην εργασιακή ιδιότητα των Φιλιπινέζων όπως «οικιακή βοηθός» (36%), καθαρίστρια (20%), υπηρέτρια (8%), βοηθός (3%), σκλάβο (2%), και εργάτρια (2%) ενώ λέξεις που επικεντρώνονταν στο χρώμα όπως «μαύρη» (29%) και «σκούρο χρώμα» (6%) επίσης αναφέρθηκαν.

Ένα πολύ διαφορετικό μοτίβο προέκυψε για τις Ρωσίδες και τις Ρουμάνες. Οι λέξεις που χρησιμοποιήθηκαν από τα παιδιά για να περιγράψουν τις Ρωσίδες έχουν να κάνουν με τα αντιλαμβανόμενα φυσικά χαρακτηριστικά και την εμφάνιση τους όπως «ψηλή» (38%), «όμορφη» (29%), «ξανθή» (28%), και «άσπρη» (14%). Ένα δεύτερο σετ λέξεων που χρησιμοποίησαν διάφορα παιδιά επικεντρώθηκε στο αντιλαμβανόμενο είδος εργασίας των Ρωσίδων όπως «καμπαρέ» (10%), «πόρνη» (4%), «οικιακή βοηθός» (6%), και «καθαρίστρια» (6%). Ενδιαφέρον είναι το γεγονός ότι τα παιδιά χρησιμοποίησαν ξανά τις ίδιες λέξεις για τις Ρουμάνες οι οποίες επικεντρώνονται στα φυσικά τους χαρακτηριστικά όπως «ψηλή» (26%), «όμορφη»

(24%) και «άσπρη» (9%). Άλλες κοινές λέξεις που αναφέρθηκαν συμπεριλαμβάνουν αυτές που επικεντρώνονται στην εργασιακή ιδιότητα τους όπως «οικιακή βοηθός» (9%), «καθαρίστρια» (6%), και «εργάτρια» (3%) ενώ και πάλι υπήρχαν και πιο αρνητικοί συσχετισμοί όπως «καμπαρέ» (7%) και «πόρνη» (5%).

Η έρευνα μας επίσης μελέτησε τις σκέψεις και νοήσεις των παιδιών των οποίων οι οικογένειες τους απασχολούν οικιακές βοηθούς. Στο δείγμα, 29% των παιδιών έχουν οικιακές βοηθούς στα σπίτια τους. Οι πλείστες από αυτές τις οικιακές βοηθούς έρχονται από τις Φιλιππίνες (33%) και την Σρι Λάνκα (31%). Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έδειξε η σχέση των παιδιών με τις οικιακές βοηθούς. Η συντριπτική πλειοψηφία των παιδιών περιγράφει τις σχέσεις τους με τις οικιακές τους βοηθούς ως είτε «πολύ καλές» (51%) ή «καλές» (24%) το οποίο εισηγείται ότι γενικά οι σχέσεις των παιδιών με τις οικιακές τους βοηθούς είναι θετικές. Ένας μικρός αριθμός παιδιών περιγράφει τις σχέσεις τους είτε «κακές» (1%) ή «πολύ κακές» (10%) ενώ το 14% εκτίμησε τις σχέσεις τους «ούτε καλές, ούτε κακές».

Τι αρέσει στα παιδιά όσο αφορά τις οικιακές τους βοηθούς; Τα πιο συνήθη πράγματα που αναφέρθηκαν έχουν να κάνουν με τα χαρακτηριστικά της συμπεριφοράς και των προσόντων των οικιακών βοηθών όπως είναι «καθαρή» (29%), «καλή» (18%), και «ευγενική» (15%) όπως επίσης και με την εργατική τους απόδοση όπως το είναι «εργατική» (24%) και «καθαρίζει καλά» (19%). Όταν ρωτήσαμε να μας πουν τα πράγματα που δεν τους αρέσουν στην σχέση τους με την οικιακή τους βοηθό, τα παιδιά ανέφεραν διάφορα πράγματα τα οποία μπορούν να μουν σε κατηγορίες ως ακολούθως: χαρακτηριστικά προσωπικότητας όπως «ξεροκέφαλη» (15%) και «αυθάδης» (8%), γενικά χαρακτηριστικά συμπεριφοράς όπως «ακατάστατη» (12%) και «βγάζει τα παπούτσια της» (8%), ειδικά χαρακτηριστικά συμπεριφοράς που επηρεάζουν την σχέση μεταξύ παιδιού και οικιακής βοηθού όπως «δεν με αφήνει να κάνω τίποτε» (4%) και «κάποτε με αγνοεί», και λόγοι που επικεντρώνονται στην εξωτερική εμφάνιση της οικιακής βοηθού όπως «είναι μαύρη» (4%) και «είναι άσχημη» (4%).

Τέλος, *πως θα ένιωθαν τα παιδιά αν η οικιακή τους βοηθός αποφάσιζε να φύγει ή θα έπρεπε να φύγει από την Κύπρο;* Ένας σημαντικός αριθμός των παιδιών δήλωσε ότι θα ένιωθε «λυπημένος/η» (21%) ή «πολύ λυπημένος/η» (14%) εάν η οικιακή τους βοηθός αποφάσιζε να φύγει ή θα έπρεπε να φύγει από την Κύπρο, το οποίο ενισχύει ακόμα μια φορά την εκτίμηση των σχέσεων των παιδιών με τις οικιακές βοηθούς τους ως «καλές» ή «πολύ καλές». Ένα ακόμη ψηλότερο ποσοστό των παιδιών (48%) ήταν πιο αδιάφορο σε ένα τέτοιο ενδεχόμενο ενώ ένα πολύ μικρό ποσοστό των παιδιών δήλωσε ότι θα ένιωθε «ευτυχισμένος/η» ή «πολύ ευτυχισμένος/η» (7%).

Η γενική αρνητική εικόνα των αλλοδαπών η οποία εκδηλώνεται από την έρευνα εισηγείται την ανάγκη για σοβαρή δουλειά στην δημιουργία μιας πιο ανεκτικής κοινωνίας όπου οι διαφορές θα εκτιμούνται και θα γίνονται σεβαστές παρά να στερεοποιούνται και να στιγματίζονται. Το γεγονός ότι δεν ήταν όλα τα παιδιά που εκφράσανε αυτά τα αρνητικά συναισθήματα έναντι των αλλοδαπών είναι, φυσικά, ενθαρρυντικό. Οπωσδήποτε, η πρόκληση είναι να μορφωθούν τα παιδιά με τρόπους που θα τους επιτρέπουν να ζήσουν και να συνυπάρξουν με άλλους, οποιοιδήποτε μπορεί να είναι αυτοί. Ο πολυ-πολιτισμός είναι εδώ για να μείνει και η Κυπριακή κοινωνία χρειάζεται να αντιμετωπίσει την παρουσία των «άλλων» με τρόπους συμπερίληψης που θα βασίζονται σε παραγωγικές σχέσεις. Είναι αχρείαστο να

ειπωθεί ότι όλοι οι κοινωνικοί θεσμοί συμπεριλαμβανομένου του σχολείου και της οικογένειας χρειάζεται να αναλάβουν τις ευθύνες τους και να συνεισφέρουν προς αυτήν την κατεύθυνση.

* Ο Δρ Σπύρος Σπύρου είναι καθηγητής κοινωνικής ανθρωπολογίας στο Cyprus College και ο διευθυντής του Κέντρου Μελέτης της Παιδικής και Εφηβικής Ηλικίας.